

Αιμιλία Τσαγκαράτου *Αξιολόγηση στην εκπαίδευση*

Στη διάρκεια του καλοκαιριού δόθηκε στη δημοσιότητα από το υπουργείο Παιδείας το σχέδιο νόμου για την «Οργάνωση των περιφερειακών υπηρεσιών της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και των εκπαιδευτικών, επιμόρφωση

των εκπαιδευτικών και άλλες διατάξεις», το οποίο έρχεται να εξειδικεύσει το νόμο 2525 ολοκληρώνοντας τις αντιδραστικές τομές που ήδη εκπαιδευτικοί και εκπαιδευόμενοι βιώνουν στην καθημερινότητά τους. Στο παρόν σημείωμα, θα επικεντρώσουμε στην πλευρά της αξιολόγησης, την οποία

προσπαθεί η κυβέρνηση να επιβάλλει σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες.

Σύμφωνα λοιπόν με το παραπάνω σχέδιο νόμου, για την αξιολόγηση προβλέπεται τα εξής: «Η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού συστήματος ανατίθεται στο Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας (ΚΕΕ) και στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (ΠΙ), των οποίων οι επιμέρους δράσεις έχουν ως εξής: το ΚΕΕ αναλαμβάνει την ανάπτυξη και προτυποποίηση δεικτών και κριτηρίων για τη δυναμική αποτίμηση της κατάστασης καθώς και τον έλεγχο της αξιοπιστίας του συστήματος αποτίμησης και παρακολούθησης του εκπαιδευτικού έργου [...] Επίσης συγκεντρώνει και επεξεργάζεται τις ετήσιες εκθέσεις αυτοαξιολόγησης των σχολικών μονάδων [...] Το Π.Ι. αναλαμβάνει το έργο της εντοπισμένης και συγκεκριμένης αξιολόγησης με σκοπό να συμβάλλει στην αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου [...] Η αξιολόγηση είναι περιοδική και αφορά όλους τους εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Προτεραιότητα θα δίνεται στις εξής κατηγορίες: των εκπαιδευτικών για μονιμοποίηση και υπηρεσιακή εξέλιξη, εκείνων που πρόκειται να κριθούν για την κάλυψη θέσεων στελεχών της εκπαίδευσης, των εκπαιδευτικών που επιθυμούν να αξιολογηθούν σε εθελοντική βάση (;) και σε κάθε άλλη περίπτωση κριθεί αναγκαία (!)».

Η αλήθεια είναι ότι το θέμα της αξιολόγησης είναι από τα πιο κρίσιμα όσον αφορά την εκπαιδευτική διαδικασία. Αγγίζει όλες τις βαθμίδες της, ενώ αφορά το σύνολο των ατόμων που εμπλέκονται σε αυτήν —εκπαιδευτικούς και εκπαιδευόμενους. Μια επιφανειακή ανάγνωση του υπό συζήτηση σχεδίου νόμου πιθανά να δίνει την εντύπωση ότι πρόκειται μόνο για σοβαρές αλλαγές —γιατί είναι τέτοιες— στις εργα-

σιακές σχέσεις των εκπαιδευτικών: κατηγοριοποίηση σχολείων άρα και εκπαιδευτικών, σύνδεση αξιολόγησης με τη βαθμολογική και μισθολογική εξέλιξη και τη μονιμοποίηση των εκπαιδευτικών. Παρ' όλα αυτά όμως, και χωρίς να υποτιμάμε την παραπάνω διάσταση, είναι ανάγκη να ανοίξουμε τη συζήτηση εκ' όλης της ύλης. Γιατί όσο η αξιολογική διαδικασία θεωρείται απλώς ένα τεχνικό ζήτημα, θα αφήνουμε στο αυτορόβλητο την ουσία του θέματος, που είναι ο ίδιος ο χαρακτήρας της εκπαιδευτικής διαδικασίας και του σχολείου.

Η διαδικασία των εξετάσεων-αξιολογήσεων αποτελεί δομικό στοιχείο των εκπαιδευτικών συστημάτων των εκμεταλλευτικών κοινωνιών, ενώ η «αναγκαιότητά» τους ως κίνητρο μάθησης και παρότρυνσης για τη γνώση είναι βαθιά ριζωμένη στις συνειδήσεις εκπαιδευτικών, μαθητών και κατ' επέκταση της κοινωνίας. Σύμφωνα με αυτή την άποψη η γνώση κατακτιέται μόνο μέσα από ένα σύστημα αμοιβών και ποινών, επιβράβευσης και τιμωρίας.

Αν ριξουμε μια ματιά στην εκπαιδευτική πραγματικότητα σε διεθνές επίπεδο, θα δούμε ότι η άποψη αυτή έρχεται να επιβληθεί από τους κρατούντες με μεγαλύτερη ένταση, ενώ θεσμοθετούνται μια σειρά μέτρα προς αυτή την κατεύθυνση, ακόμα και σε χώρες όπου υπήρχε παραδοσιακά ένας πιο «φιλελεύθερος» χαρακτήρας στην εκπαιδευτική διαδικασία. Έτσι στις ΗΠΑ, και κάτω από τον ψευδπίγραφο τίτλο «Κανένας να μη μείνει πίσω», τυποποιούνται οι εξεταστικές διαδικασίες σε ομοσπονδιακό επίπεδο, με μεγαλύτερη αυστηρότητα και από πιο χαμηλές βαθμίδες. Στη Βρετανία, κλείνουν σχολεία στο όνομα της «μη αποδοτικότητάς τους», ενώ εκπαιδευτικοί απολύονται λόγω «ανεπάρκειας». Στην Ιταλία εισάγονται εξετάσεις εκεί που

δεν υπήρχαν. Όσο για τη χώρα μας, ο εξεταστικός μαραθώνιος που επιβλήθηκε από το νόμο 2525 μείωσε δραματικά το μαθητικό πληθυσμό του Λυκείου: από 120.430 μαθητές που φοιτούσαν στη Γ΄ Γυμνασίου το 1997, έφτασαν στη Γ΄ Λυκείου 63.200 μαθητές. «Μπορούμε να εκτιμήσουμε ότι στα στοιχεία της τελευταίας απογραφής πληθυσμού (2001) θα καταγραφούν περίπου 150.000 νέοι ηλικίας 15 έως 24 ετών που δε θα έχουν ολοκληρώσει την 9χρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, παρόλο που στη δεκαετία του '90 βρίσκονταν σε σχολική ηλικία» (Χρήστος Κάτσικας, εφημερίδα *Τα Νέα*, 24/9/2001).

Φαίνεται λοιπόν ότι η ένταση και η ενίσχυση των αξιολογικών διαδικασιών στην εκπαίδευση είναι μια γενικότερη τάση, που έχει να κάνει με τις γενικότερες εξελίξεις και αλλαγές στην εργασία στα πλαίσια του καπιταλισμού. *Η ένταση της εκμετάλλευσης, η ενίσχυση του διχασμού χειρωνακτικής και διανοητικής εργασίας, η αποθέωση της παραγωγικότητας στο όνομα της ανταγωνιστικότητας, απαιτούν ένα εκπαιδευτικό σύστημα που θα κινείται σε αυτή τη λογική.* Η εγχάραξη στη συνείδηση του εκπαιδευόμενου αλλά και του εκπαιδευτικού ότι «όλα μετριούνται», ότι «ο ικανός προχωράει και ο ανίκανος μένει πίσω», είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την αποδοχή της λογικής του «απασχολήσιμου». Η «αποτυχία» στις εξετάσεις και στην ανεύρεση εργασίας είναι θέμα «προσωπικής ανικανότητας» και όχι κοινωνικών ανισοτήτων. Αυτό το διδάσκει το σύστημα από τα πρώτα κιόλας χρόνια στο σχολείο.

Η αξιοκρατία λοιπόν είναι ένα από τα βασικά επιχειρήματα που νομιμοποιούν την ύπαρξη της αξιολόγησης και της επιλογής στην εκπαίδευση. Αντιμετωπίζει το άτομο ανεξάρτητα από τις κοινωνικο-οικο-

νομικές συνθήκες που το διαμορφώνουν, σαν μια αυτόβουλη οντότητα, πέρα και έξω από κάθε ιστορικό και κοινωνικό προσδιορισμό.

Σύμφωνα με το μύθο της «αξιοκρατικής επιλογής» παρέχονται σε όλους τους μαθητές «ίσες ευκαιρίες» και μπορούν να προχωρήσουν από τη μια βαθμίδα στην άλλη αρκεί να το «αξίζουν». Το αν κάποιος θα τα καταφέρει ή όχι οφείλεται στα φυσικά του χαρίσματα και στην ευφυΐα του, που είναι βιολογικά καθορισμένα. Η επιτυχία ή η αποτυχία των μαθητών εκφράζει απλώς τις «αντικειμενικές» τους δυνατότητες. Η λογική αυτή είναι φυσικό να έχει την αντανάκλασή της και στους εκπαιδευτικούς με διπλό τρόπο: από τη μια δεν είναι όλοι «άξιοι» να ασκήσουν σωστά το έργο τους, από την άλλη οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στην τάξη «αντικειμενικοποιούνται», με αποτέλεσμα ο ρόλους τους να είναι απλώς η προσπάθεια να μεταφέρουν την προκαθορισμένη γνώση και να καταγράψουν τις επιδόσεις των μαθητών τους. Όπως πολύ εύστοχα διατυπώνει ο Μ. Apple σε πρόσφατο άρθρο του, αντί να κοιτάμε «τι κάνει το σχολείο για το μαθητή, κοιτάμε τι κάνει ο μαθητής για το σχολείο», ενώ «αντί να επικεντρώνουμε στις ανάγκες του μαθητή, απλώς κοιτάμε την απόδοσή του». Η γνώση μετατρέπεται σε φόβητρο, αφού μετριέται με τον καλό ή τον κακό βαθμό. Η εμπειρία όμως από τη σχολική πραγματικότητα μας δείχνει ότι ο κακός βαθμός δε λειτουργεί ποτέ ως κίνητρο για βελτίωση αλλά ως μέσο που εσωτερικεύει την αποτυχία, την κάνει να θεωρείται «φυσιολογική» και μη αναστρέψιμη. Η «παιδαγωγική» λειτουργία της αξιολόγησης δεν είναι τίποτε άλλο παρά η κοινωνικοποίηση στο δογματισμό, την παταγαλία, τη βαθμοθηρία, τον ανταγωνισμό. Καλλιεργεί τη

χρησιμοθηρική σχέση με τη γνώση, αντιμετωπίζοντάς την όχι ως εργαλείο χειραφέτησης και απελευθέρωσης, αλλά ως εκείνο το πρακτικό μέσο που εξασφαλίζει καλούς βαθμούς και επιτυχία στις εξετάσεις για κοινωνική καταξίωση και ανέλιξη. Η διαμόρφωση ενός εξωτερικού καταναγκασμού για την απόκτηση της γνώσης είναι στην πραγματικότητα πράξη χειραγώγησης και τάση αποστροφής προς τη γνώση.

Μια άλλη σημαντική πλευρά του προβλήματος «αξιολόγηση» είναι το για ποιες γνώσεις, για ποιο περιεχόμενο έρχεται το σύστημα να «ανταμείψει» ή να «τιμωρήσει». Αναλυτικά προγράμματα, βιβλία, περιεχόμενο μαθημάτων προαποφασισμένα και καθορισμένα από την κεντρική εξουσία και τους μηχανισμούς της, γνώσεις που εμφανίζονται ως γενικές αλήθειες καθολικού χαρακτήρα, απόλυτες και αναμφισβήτητες, ενώ στην πραγματικότητα δεν είναι ούτε αυτονόητες ούτε κοινωνικά ουδέτερες. Την «επιτυχία» την εγγυάται η άκριτη αποδοχή των γνώσεων, η πλήρης αφομοίωσή τους. Οι «δείκτες ποιότητας» που προβλέπονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και που θα κα-

θορίσει το ΚΕΕ για τα σχολεία της χώρας μας, θα έχουν ως αποτέλεσμα τον πλήρη έλεγχο και χειραγώγηση του εκπαιδευτικού, πιθανά όχι τόσο όσον αφορά τον τρόπο ή τη μέθοδο που θα διαλέξει για να μεταδώσει τη γνώση, όσο με το αποτέλεσμα που θα περιμένει η εξουσία από αυτόν. Η διαφορετικότητα του δασκάλου και του μαθητή, τα συναισθήματά τους, τα ταλέντα τους και οι δραστηριότητές τους, θα ανάγονται όλα στις αρχές της μετρήσιμης με βάση προκαθορισμένους δείκτες επίδοσης και απόδοσης. Η δημοκρατικότητα και η παιδαγωγική ελευθερία θα είναι αποδεκτές μόνο στο βαθμό που εξυπηρετούν τους κρατικούς-κυβερνητικούς στόχους και πολιτική. Καταλήγοντας λοιπόν, μπορούμε να πούμε ότι η αξιολόγηση με την όποια μορφή της αποκρύπτει την κοινωνική ευθύνη και την ευθύνη του εκπαιδευτικού συστήματος για τη σχολική αποτυχία. Η αξιολόγηση εκπαιδευτικών και μαθητών και η «αξιοκρατική» λογική δεν μπορεί να έχει καμιά θέση σε μια απελευθερωτική παιδεία. Οι «μύθοι» μπορεί να υπάρχουν, αυτό όμως δε σημαίνει ότι είναι και ακαταμάχητοι.

Οι ουράνιοι μύες, 1927